

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain säilyttäminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina selkeyttämällä sen ja sosiaalihuollon yleislainsäädännön suhdetta on kannatettava.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esitysluonnoksessa on lähtökohtaisesti perustellusti korostettu yleislainsäädännön (esim. sosiaalihuoltolaki, terveydenhuoltolaki, vanhuspalvelulaki, varhaiskasvatuslaki, perusopetuslaki) ensisijaista roolia, jotta tulevan vammaispalvelulain piiriin ei ohjautuisi sellaisia asiakkaita, joiden palvelutarpeet perustuvat muuhun kuin vammaispalvelujen välttämättömyyteen. Yleislainsäädännön ensisijaisen ja yhdenmukaisen soveltamisen haasteeksi muodostuneet kuitenkin se, että yleislainsäädännön mukaisten palvelujen valikoima sekä myöntämiskäytännöt vaihtelevat hyvinvointialueilla siitä huolimatta, että voimassa oleva lainsäädäntö edellyttää myös yleislainsäädäntöön sisältyvien palveluiden saatavuuden turvaamista ja niiden järjestämistä asukkaiden tarpeiden mukaan.

Esitysluonnokseen ei sisälly tarkastelua sen lausunnonle lähettämisen jälkeen pääministeri Orpon hallituksen kehysriihen 15. – 16.4.2024 yhtenä julkisen talouden sopeuttamistoimena esittämästä kirjauksesta sosiaalihuollon palveluvalikoiman rajaamisesta 100 miljoonalla eurolla eikä myöskään hallitusohjelmaan kirjatusta sosiaalihuoltolain uudistamisesta. Näiden kirjausten vaikutukset

vammaispalvelulain ehdotettuun soveltamisalaan ja siten asiakkaiden oikeusturvan toteutumiseen tulee huolellisesti selvittää hallituksen esitystä viimeisteltäessä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset ovat sinänsä kannatettavia. Ratkaisun toteutuminen ehdotetulla tavalla edellyttää hyvinvointialueilta ja kunnilta muun muassa palvelutarpeita vastaavaa budjetointia, muutoksen johtamista, toimivia palvelu- ja yhteistyöprosesseja sekä palvelurakenteita ja kattavaa palveluvalikoimaa, henkilöstön osaamisen ja riittävyyden varmistamista ja yhdenmukaista ohjeistusta varmistamaan asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu sekä aukoton asiakasturvallinen palvelutarpeisiin vastaaminen.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännösehdotus on sinänsä perusteltu. Sen riskit ja haasteet paikantuvat yhdenmukaisten soveltamiskäytäntöjen varmistamiseen erityisesti ehdotetun soveltamisalan ja muun vammaispalvelulain edellyttämässä päätöksentekoa edeltävässä moniportaisessa ja vaativassa arvioinnissa. Soveltaminen vaatii huolellista yksilöllistä kokonaisharkintaa, laajaa osaamista, sitä tukevaa koulutusta, ohjeistusta, konsultaatiomahdollisuuksia sekä päätöksenteon lainmukaisuuden seurantaa ja arviointia. Oletettavaa on, että linjauksia tullaan hakemaan laajasti muutoksenhakuprosesseilla.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Soveltamisessa on asiakkaan edun, oikeuksien ja asiakasturvallisuuden varmistamisessa merkitystä sosiaalihuoltolain 4 §:n säännöksellä kokonaisuudessaan. On välttämätöntä, että STM ja THL ohjeistavat ja kouluttavat asiassa riittävästi, jotta päätöksenteossa toteutuu asiakkaiden edun mukainen kokonaisharkinta.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

On välttämätöntä, että STM ja THL ohjeistavat ja kouluttavat asiassa riittävästi, jotta päätöksenteossa toteutuu asiakkaiden edun, oikeuksien ja asiakasturvallisuuden mukainen kokonaisuhoito myös asiakasmaksujen osalta.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Esitysluonnoksessa tuodaan perustellusti esille tarve varmistaa se, että uusi lainsäädäntö on asiakkaiden oikeusturvan varmistamiseksi mahdollisimman selkeästi ja yhdenmukaisesti sovellettavissa. Sosiaali- ja terveysministeriön on määrätty tiedottaa lain hyväksymisestä ja vahvistamisesta. Lisäksi muutoksista järjestetään koulutusta ja tiedotetaan THL:n ylläpitämässä Vammaispalvelujen käsikirjassa. Talentia toivoo, että THL:n resurssit vastata tuen ja tiedon tarpeista ovat jatkossa tähän riittävät. Myös toimeenpanon määrälliseen ja laadulliseen seurantaan ja arviointiin on kohdennettava resursseja. Henkilöstön osaamisen ja riittävyyden varmistamisessa Talentia korostaa myös hyvinvointialueiden keskeistä roolia.

Soveltamisen keskiössä on riittävä ja osaava henkilöstö. Siihen nähden henkilöstökysymyksiä on esitysluonnoksessa käsitelty verrattain niukasti, mikä on osin ymmärrettävää ottaen huomioon esitysluonnoksen lyhyt valmistelu-aika.

Sinänsä tarpeellinen Hyvän työn ohjelma esitetään toimenpiteenä henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseen. Arvioitaessa vaikutuksia hyvinvointialueiden ja kuntien toimintaan ei kuitenkaan erikseen tarkastella henkilöstökysymyksiä. Esitysluonnoksessakin viitatussa THL:n Vammaispalvelut 2022 kunta- ja työntekijäkyselyssä tulee ilmi huoli palvelujen toimivuudesta, koska henkilöstöresurssit ovat niukat niin päätöksentekoprosessissa kuin peruspalveluissa. Niin ikään THL:n selvityksessä Vammaispalvelut hyvinvointialueilla syksyllä 2023 korostuu puute sekä henkilöstöstä että rahasta.

Vastaavat teemat toistuvat myös Talentian vuoden 2024 Työolobarometrin tuloksissa. Vammaispalveluissa työskentelevät Talentian jäsenet pitävät työn tärkeimpinä kehittämiskohteina muun muassa työntekijäresurssien riittävyyttä, työhyvinvoinnin ja hallittavissa olevan työmäärän varmistamista sekä taloudellisten resurssien riittävyyttä. Tarvitaan myös työntekijöiden vaikuttamismahdollisuuksien laajentamista niin, että työntekijöiden asiantuntemusta hyödynnetään nykyistä laajemmin työn rakenteiden, sisältöjen ja käytäntöjen suunnittelussa sekä kehittämisessä. Vaikuttamismahdollisuuksiin liittyy myös työntekijöiden autonomian vahvistaminen ja varmistaminen esimerkiksi päätöksistä tosiasiallisesti vastaavina virkasuhteisina sosiaalihuollon ammattihenkilöinä.

Näiden huomioiden sekä hyvinvointialueilla toteutettujen ja käynnissä olevien erilaisten henkilöstöön vaikuttavien sopeutumistoimien pohjalta Talentia ehdottaa esitystä täydennettäväksi henkilöstökysymysten laajemmalla tarkastelulla.

Manssila Jaana
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia